

КРАТОК ОСВРТ ВРЗ СОСТОЈБАТА И СТОПАНИСУВАЊЕТО СО ШУМИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. СОСТОЈБА СО ШУМСКИОТ ФОНД

Шумите, со своите многубројни општокорисни и производни функции, представуваат доминантен фактор на екосистемот и значаен фактор за развојот на стопанството и за целокупниот развој на едно општество и се незаменлив услов за животот и работата на човекот. Првото нешто со што се соочил човекот тоа е шумата, која му дала пребивалиште, храна. и живот и само нејзе и е должен за достигнатиот степен на физиолошки и интелектуален развој.

Позитивното влијание што го вршат шумите врз производството на кислород, прочистување на воздухот и водите, заштитата од ерозија, од радиоактивно зрачење, од бучава и слично е неограничено по простор и време, а заради тоа што ова влијание е од општа корист за целото општество и за целиот човечки род, шумите се прогласени како добро од општ интерес.

Во Република Македонија околу една третина од нејзината територија е обрасната со шумска вегетација со доста нерамномерен распоред. Поквалитетните шуми главно се наоѓаат во западните и во периферните делови од источниот дел на Македонија, додека централните делови се сиромашни и главно без вегетација.

Вкупната површина под шума, според пописот од 1979 година, изнесува 905.653 ха, а се цени дека сега таа изнесува околу 960.000 хектари. Во општествена, односно државна сопственост, има 816.000 ха, а во приватна сопственост 89.020 ха. И покрај релативно добрата застапеност на шумите, која со оглед на конфигурацијата и развиеноста на релјефот во Републиката, е далеку под оптималната, Република Македонија не може да биде вброена во земјите со богат шумски фонд. Напротив, со оглед на квалитетот и структурата на шумите, таа е сиромашна со шуми.

Високостеблени шуми (од генеративно потекло) има 262.790 ха и тие учествуваат со 29% во шумскиот фонд, додека нискостеблените (од изданково потекло) се со

површина од 642.865 ха и имаат учество од 71%. Во нискостеблените шуми, деградираните шуми, грмушките и честациите, според податоците од шумско-стопанските основи, заземаат површина од околу 260.000 хектари или над 28%, од кои само на грмјаци и честари отпаѓа површина од 85.271 ха.

Лисјарските шуми се застапени со 91.1%, додека иглолисните, како и повисокоприносни со 4.4%, како чисти и 4.5% како мешани лисјари.

Како резултат на ваквата состојба, дрвната маса и годишниот прираст по единица површина се мошне ниски. Дрвната маса на 1 ха изнесува просечно 84 м^3 , што на ниво на Југославија изнесува 140 м^3 (во Словенија е 210 м^3 по 1 ха), а годишниот прираст $2,02 \text{ м}^3$ по 1 ха (на ниво на Југославија прирастот е $3,55 \text{ м}^3$, а на пр. во Словенија е $5,15 \text{ м}^3$).

Стопанските шуми во општествена сопственост зафаќаат површина од 742.000 ха, а заштитните шуми и шумите со посебна намена (национални паркови, резервати и слично) 68.630 ха.

Неповолната структура на шумскиот фонд, а пред се ниското учество на високостеблени шуми, посебно иглолисни, високото учество на деградирани шуми и грмјаци, односно на неекономски шуми, ниската дрвна маса и годишниот прираст, како и тешките теренски услови, го условуваат начинот на стопанисување со шумите и воведувањето на современа техника и технологија во производството.

Во Република Македонија со шумите во општествена сопственост стопанисуваат 35 претпријатија, од кои 5 водостопански организации, кои што стопанисуваат главно со шуми од заштитен карактер.

2. УРЕДЕНОСТ НА ШУМИТЕ

Почнувајќи од 1974 година, со шумите во општествена сопственост се стопанисува исклучиво според шумскостопански основи, кои што претставуваат стручни елаборати засновани врз современата шумарска наука, а со кои, врз основа на снимената состојба на шумата и на нејзини делови, се утврдуваат целите на идното стопанисување, користењето, мерките на нега и одгледување и начинот на нивното извршување, заштитата и слично. Заклучно со 1990

година, изработени се и донесени шумскостопанските основи за 178 шумскостопански единици, со кои се опфатени околу 98% од шумите во општествена сопственост. Со овие основи е опфатен и дел од приватните шуми со кои главно досега се стопанисува врз основа на посебни критериуми.

3. КОРИСТЕЊЕ НА ШУМИТЕ

Во периодот од 1980 до 1989 година (10-годишен период) извршениот обем на сеча на дрво изнесува $10.359.000 \text{ m}^3$ или просечно по $1.035.900 \text{ m}^3$, од кои во општествени шуми по 900.100 m^3 и во приватни шуми по 135.800 m^3 . Производството на техничко дрво изнесува просечно по 194.200 m^3 годишно или 21%, додека на ниво на Југославија тој процент изнесува 53%.

Утврдениот сечив обем е $1.300.000 \text{ m}^3$, кој во однос на годишниот прираст од $1.830.000 \text{ m}^3$ изнесува 77.6%. Меѓутоа, овој обем не се користи целосно туку просечно се користел со околу 74%. Годишниот реализиран сечив обем изнесува 57% од годишниот прираст, додека пак на ниво на Југославија се користи 80% од прирастот. Тоа значи дека 43% од прирастот се акумулира во постојната дрвна резерва, со што се зголемува дрвната маса. Како резултат на ова, а и на преземените одгледни и други мерки, дрвената маса само во шумите во општествена сопственост во однос на пописот од 1979 година е зголемена за $10.900.000 \text{ m}^3$ или за околу 16%.

Од сечите најчесто се применуваат пребирни сечи во високостеблени насади, при што се одбираат претежно стебла што ја достигнале физиолошката и техничката зрелост и кои го попречуваат развојот на помладите стебла, оплодни сечи со кои се стимулира природната обнова, селективни прореди и санитарни сечи, при кои се елиминираат нездравите, оштетените и неперспективните стебла, прореди во квалитетни нискостеблени шуми, кои по пат на индиректна конверзија постапно се преведуваат во високостеблени, со тоа што се стимулира урод на семе и обнова по генеративен пат, и чисти сечи во слабопродуктивни, оштетени од бесправна сеча и паша, деградирани нискостеблени шуми заради природна вегетативна обнова и квалитетно подобрување, или за реконструкција, односно директна конверзија.

Според шумскостопанските основи, чиста сеча во изданкови шуми е планирана на 6.568 ha годишно, што при просечен тек од 40 години значи дека со ваков вид на

обновувачка сеча планирана е површина од 262.720 ха или 40% од изданковите шуми, од кои најголемиот дел се деградирани насади. Во другите 60% изданкови шуми се планирани прореди по околу 6.800 ха годишно и шуми во кои не се врши никаква интервенција (грмјаци, макии, честаци).

За тоа што значи производството на дрво за стопанството на Македонија, ќе се послужи само со следните показатели :

- околу 60% од инсталираните капацитети во дрвната индустрија се обезбедуваат со индустриско дрво;
- со производството на 795.000 м³ огревно дрво се врши супституција, односно заштеда на 238.500 тони нафта или 1.391.250.000 kWh електрична енергија, што представува ___% од вкупното производство во Македонија.

4. ПОШУМУВАЊЕ

Пошумувањето во шума и на необраснатото шумско земјиште се врши од средствата што како законска обврска ги издвојуваат организациите што стопанисуваат со шума во висина од 20% од пазарната цена на исеченото дрво, сметано на камионски пат во шума. По оваа основа во периодот од 1980 до 1989 година се пошумени 27.584 ха, од кои 16.208 ха на сечишта и 11.374 ха на необраснато шумско земјиште, или просечно по 2758 ха годишно. Од вкупната површина од 27.584 ха, приватни сопственици на шума пошумиле само 937 ха или 3%, иако во вкупниот шумски фонд учествуваат со 10%.

Пошумувањето на голините се врши организирано од 1971 година со формирањето на Републичкиот фонд, подоцна Совет за пошумување на голини. Заклучно со 1989 година пошумени се 106.630 ха голини, а во периодот 1980-1989 година 44.920 ха (според статистиката). И покрај тоа што пошумувањето на голините е општествена грижа и во надлежност на општествената заедница, таа последните години учествуваше со околу 15-20% од вкупните трошоци, додека остатокот го обезбедуваа организациите што вршат дејност пошумување.

Вкупните пошумувања во шума и на голини за овој десетгодишен период изнесуваат 72.896 ха. Значајно е да се напомене следново. На 1.000 м³ исечено дрво во Република Македонија се пошумува по 7,04 ха, додека на ниво на Југославија се пошумувале по 1,96 ха (исечени се 236.010 м³, а пошумени 450.077 ха за 10 години).

5. РЕКОНСТРУКЦИЈА НА ШУМИТЕ

Со оглед на високото учество на нископродуктивни нискостеблени деградирани шуми и грмјаци, една од најдобрите, но и најскапите мерки на мелiorација и претварање на овие шуми во високопродуктивни е реконструкцијата. Посебно реконструкцијата статистички се регистрира од 1986 година и до 1989 година се регистрирани 1513 ха и таа како мерка се повеќе се зголемува, така што од 147 ха во 1986 година во 1989 година е извршена реконструкција на 662 ха. Овие показатели треба да се земат со резерва, бидејќи, според податоците на Советот за пошумување на голини, кој од 1986 година финансира дел од работите за реконструкција, за овој период се реконструирани 7871 ха. Меѓутоа, вистинската површина на деградирани шуми во кои е извршена реконструкција се цени дека е далеку поголема со оглед на тоа, што таа се врши многу поодамна. Тоа се гледа од извонредно успешните примери на реконструкција низ целата Република. Меѓутоа мора да се подвлече и тоа дека добар дел на шуми во кои е извршена реконструкција се оштетени или уништени заради неконтролирано пасење на добиток.

6. ПРОРЕДИ - ИНДИРЕКТНА КОНВЕРЗИЈА

Една од мошне значајните одгледни мерки во квалитетни нискостеблени шуми представуваат проредите, односно индиректната конверзија, преку која се создаваат здрави и квалитетни стебла кои во догледен период ќе бидат способни за урод на семе и ќе започне обнова по генеративен пат. Проредите, посебно во високостеблените шуми, се регистрираат од 1985 година, така што заклучно со 1989 година се извршени на 11.536 ха или просечно на околу 2.300 ха.

7. НЕГА НА ШУМСКИ КУЛТУРИ

Најголем дел од шумските култури подигнати на голини се со старост од 1-20 години и во сите без исклучок се неопходни мерки на нега, посебно проредување и чистење. Меѓутоа, заради големиот обем од над 110.000 хектари, потребата од големи материјални вложувања на единица површина и неможноста на организациите да обезбедуваат финансиски средства, овие работи ретко каде се извршуваат. Заради ова шумските култури заостануваат во својот развој и

не ја имаат потребната кондициона способност. Како резултат на ова, сушењето на шумите најмногу се манифестира кај овој вид шумски насади.

8. ОТВОРЕНОСТ НА ШУМИТЕ СО ШУМСКИ ПАТИШТА

Во Републиката досега се изградени вкупно 5125 км шумски патишта или за последните 10 години просечно по 220 км. Достигната е густина на патната мрежа од 5,65 км на 1000 ха шума, што се движи во рамките на југословенскиот просек. Меѓутоа, по квалитетот на патиштата Македонија изразито заостанува. Односот на тврди и меки патишта во Југославија изнесува 63 спрема 37%, додека во Републиката тој е 41 со 59%. Во Југославија има 739 км современи шумски патишта, а во Македонија само 6 км. Обемот и квалитетот на шумските патишта е неповолен. Поголемиот дел од нив можат да се користат само во сушни периоди, а добар дел од шумските култури се неостварени, што негативно се одразува врз стопанисувањето.

Шумските патишта се градат исклучиво од средствата на претпријатијата што стопанисуваат со шума, иако тие не се само шумски. За голем број населени места во ридско-планинските подрачја единствен излез во светот представуваат овие патишта.

9. ОПРЕМЕНОСТ НА МЕХАНИЗАЦИЈА

Опременоста на шумарството во Републиката е мошне ниска, Поголем дел од работните операции се извршува на екстензивен начин – рачно или со анималии. За да се добие јасна представа, ќе направам компарација со опременоста на шумарството на ниво на Југославија.

На 10.000 ха шуми

–камиони во Југославија	2,5	во Македонија	0,30
–трактори	" 3,6	"	0,16
–моторни пили	" 24,0	"	15,00
–други машини	" 2,9	"	0,13
–вкупно машини	" 3,7	"	0,50

Затоа пак во Републиката има најголем број на вработени во шумарството

10. ФИНАНСИРАЊЕ ВО ШУМАРСТВОТО

Уште во почетокот од овој осврт е нагласено дека шумата е добро од општ интерес и со своите многубројни општо корисни функции има извонредно значење за животот и опстанокот на живиот свет на земјината топка и на секое општество, а тоа значи дека шумите имаат широко општествено значење. Меѓутоа, кога се зборува за заштитата и унапредувањето на ова општествено благо, кое во Републиката е во мошне незавидна состојба, пошироката општествена грижа изостанува, односно не е адекватна на користа што ја има од шумата. Особени изостанува финансиската подршка во унапредувањето на постојните шуми. Во досегашниот период Републиката учествувала единствено во дел од работите на пошумување на голините, а и ова учество од година на година се намалува, така што за 1991 година се обезбедени финансиски средства за пошумување само на 500 хектари, што е симболично. Во сите други републики во Југославија финансирањето на проширената репродукција на шумите е решено трајно преку фондови и други зафаќања од сите корисници на општокорисните функции. На пример, во Србија во 1990 година, преку Републичкиот фонд за шуми, се финансирани работи на проширена репродукција (пошумување, мелиорации на слабо продуктивни шуми, патишта, научно истражувачки проекти, развојни програми и слично) во износ од 150.000.000 динари, додека Република Македонија од средства од буџетот и дел од вишоците на Народната банка учествуваше со 4.000.000 динари.

На крајот уште еднаш ќе додадам кратко резиме за карактеристиките на шумарството во Македонија во рамките на Југословенското шумарство:

- Најнеповолна структура и квалитет на шумскиот фонд со најниска дрвна маса и прираст по единица површина;
- најмала годишна сеча во однос на годишен прираст;
- најмала сеча по единица површина;
- најниска техничка опременост на македонското шумарство;
- најмногу вработени по единица производ;
- најниска акумулативна способност;
- најмногу пошумувачки работи при најниско учество на општествената заедница во финансирањето на развојот на шумарството и во унапредувањето и проширувањето на шумскиот фонд;

S U M M A R Y

SHORT REVIEW ABOUT THE SITUATION AND MANAGEMENT WITH THE FORESTS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

G. Veljanoski

In this paper - report is given a short review about the situation of the forests fund and the management with the forests in the republic. Special review is made on the management with the forests so far, the problems and conditions for management as well as obtained results and some of the most important measurements to be undertaken in future for improvement of the forests fund and advancement of the forests in our Republic.